

LİSELERDE BİLİM UYGULAMALARI

LİSELERDE BİLİM UYGULAMALARI [KÜLTÜREL MİRAS]

KULU ANADOLU LİSESİ KULU'DA YAŞAYAN NOGAY TÜRKLERİ PANELİ BİLDİRİLERİ

İçindekiler

*İbrahim KILIÇ	<i>Giriş.....</i>	3
*Emir CANER	<i>Kulu'da Yaşayan Nogayların Tarihi .....</i>	5
*Esmâ TAŞKIRAN	<i>Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Gelenekleri.....</i>	14
*Sultan SERTEL	<i>Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Yemek Kültürü.....</i>	23
*Mevlüt SERTEL	<i>Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Dili.....</i>	33
*Ertuğrul KINALI	<i>Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Edebiyatı.....</i>	45
*İbrahim KILIÇ	<i>Sonuç.....</i>	57

KULU'DA YAŞAYAN NOGAY TÜRKLERİ

GİRİŞ

Sayın Müdürüm, Değerli Öğretmenlerim ve Sevgili Arkadaşlar!

Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığının düzenlemiş olduğu *Liselerde Bilim Uygulamaları* programı kapsamında, Kulu Anadolu Lisesinin “Sosyal Bilimler” alanında “**Kulu’da Yaşayan Nogay Türkleri**” konusunda hazırlamış olduğu panele hepiniz hoş geldiniz! Katılımlarınızdan ötürü siz değerli misafirlerimize teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Nogay Türkleri günümüzde dillerini, dinlerini, kültürlerini, gelenek ve göreneklerini hâlâ yaşatan bir Türk boyudur. Ana vatanları İdil Irmağının doğusu olan Nogay Türkleri, son 200 yıl içinde Kafkaslara getirilip yerleştirilmiş halklardan biridir. 2010 yılı nüfus sayımına göre Rusya Federasyonu’ndaki nüfusları 103 bin civarında olan Nogay Türkleri, günümüzde Karadeniz’in çevresindeki birçok ülkede varlıklarını sürdürmektedirler. Nogaylar, Rusya Federasyonu’ndan Romanya’ya kadar yayılmışlardır. Türkiye’de de Konya ve Eskişehir’in bazı köyleri başta olmak üzere doğudan batıya pek çok ilde; hem köylerde hem de şehir merkezlerinde Nogay Türkleri bulunmaktadır.

Kulu Anadolu Lisesi öğrencileri olarak hazırladığımız panelimizde, Kulu'da yaşayan Nogay Türklerini tanıyacağız.

Konuşmacılar

Konular

*Emir CANER

Kulu'da Yaşayan Nogayların Tarihi

*Esmâ TAŞKIRAN

Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Gelenekleri

*Sultan SERTEL

Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Yemek Kültürü

*Mevlüt SERTEL

Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Dili

*Ertuğrul KINALI

Kulu'da Yaşayan Nogay Türklerinin Edebiyatı

İbrahim Kılıç

Moderatör

NOGAYLARIN TARİHİ

Sayın müdürüm, değerli öğretmenlerim ve sevgili arkadaşlar!

Ben size Nogayların tarihini ve Kulu'ya yerleşmelerini anlatacağım:

Nogaylar Kimdir?

Nogaylar; büyük çoğunluğu Kafkasya'da olmak üzere Romanya, Kırım, Köstence, Kazakistan ve Türkiye gibi pek çok farklı bölgede yaşayan bir Türk topluluğudur.¹

¹ Taşçı, Nur Sena. (2018). *Oğuz-Kıpçak Dil Etkileşimi: Türkiye Nogaycası Örneği (Ses ve Biçim Bilgisi)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara. s. 6.

Tarihteki büyük Türk devletlerinden birini kuran Nogay Türkleri, Kuzey Kafkasya'da yaşayan Kıpçak grubuna bağlıdır.²

Nogayların tarihini anlamak için Altın Orda ve Rusya'nın tarihine göz atmak gerekir:

Türk-Moğol Devleti: Altın Orda Devleti

12. yüzyılın sonlarında, sadece Türk dünyasını değil, Asya ve Avrupa'nın bütün milletlerini yakından ilgilendiren büyük bir olay yaşanmış, dünyaya yeni bir nizam veren Türk-Moğol Devleti kurulmuştur. Bu devlet, Altın Orda devletidir.

Moğol istilası sonucu ortaya çıkan ve Aşağı İdil Volga boyunda kurulmuş olan Altın Orda Devleti pek çok kavmi içinde barındırmıştır.³ Bu kavimlerden Kıpçaklar, Altın Orda içinde etkin bir rol oynamışlardır.

İlk devrede Altın Orda devletinin hâkim unsuru Moğollar olsa da devlet genişleyince kısa zaman içerisinde ahalinin ve askerlerinin büyük çoğunluğu Türkler olmuştur. Bu da devlet teşkilatının ve birçok müessesenin Türk geleneğinin devamı niteliğinde olmasını sağlamıştır. Bu sebeple de Cengiz Han'ın kurmuş olduğu bu devlete tarihte "Türk-Moğol Devleti" denmiştir.

Bir Türk-Moğol devleti olan Altın Orda içinde sonraları Moğollar, Kıpçak bozkırında yaşayan asıl halk kitlesine oranla sayıca daha az olmuşlardır. Moğolların sayısı az olduğu için Türkleşme olayı çok hızlı ve geniş bir şekilde gerçekleşmiştir. Moğol kökenli insanlar, kalabalık Türk nüfus içinde tamamen Türkleşmiştir.⁴

² Ergönenç Akbaba, Dilek. (2013). *Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine*. Tehlikedeki Diller Dergisi TDD (JofEL). 2(2). s. 233.

³ Alparğu, Mehmet. (2007). *Nogaylar*. İstanbul: Değişim Yayınları. s. 30

⁴ Ergönenç Akbaba, Dilek. (2013). *Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine*. 235.

Rusya ve Osmanlı Devleti

Rusya, Altın Orda'nın güçlü olduğu dönemlerde ona bağlı kalarak teşkilatlanmasını geliştirmiştir. Fırsat buldukça da yayılcı bir politika izlemiştir.

Altın Orda'nın dağılışı ile 16. yüzyıl sonrası, Nogaylar için bir yükselme dönemi olmuştur. Bu dönemde Nogaylar güçlenmeye başlamış, ordusu ve toprağı olan bir siyasî oluşum hâline gelmişlerdir.⁵

Osmanlı Devleti, hem konumu hem politikası gereğı "İdil Boyu"na fazla öncelik verememiştir. Bu bölge ile daha çok Kırım Hanlığı ilgilenmiştir. 1552-1556 yıllarında Kazan'ın ve Astrahan'ın Rus hakimiyetine girmesi, Rusya'nın Türk dünyası aleyhine genişleme ve yayılma politikasında dönüm noktalarını oluşturmuştur.⁶

Kırım'dan İlk Göçler

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile sona eren Osmanlı-Rus savaşında, Kırım halkı çok zor durumda kalmıştır. Yaşadıkları sıkıntılardan dolayı Anadolu'ya ve Balkanlardaki Osmanlı ülkelerine göç etmeye başlamışlardır.

Kırım'dan yapılan ilk göçlerde insanların kişisel kararları etkili olmuştur. Bu göçlerden sonra Ruslar, Kırım'da acımasız baskılarını artırmışlardır. "Ruslaştırma" ve Osmanlı taraftarlarını ezme faaliyetleri Kırım'ın ilhakından sonra uygulanmıştır. Bunun sonucunda 1810-1827 yılları arasında göçler olmuştur.⁷

⁵ Alparğu, Mehmet. (2007). *Nogaylar*. s. 41.

⁶ Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye'deki İskânları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 350.

⁷ Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye'deki İskânları*. s. 351

1859 Yılı: Şeyh Şamil ve Büyük Göç

1859’da Rus işgaline karşı direnişiyle tanınan Dağıstanlı mücahit lider Şeyh Şamil’in teslim olması üzerine 16 bin kadar Nogay; Kerç ve Kefe şehirleri üzerinden Osmanlı Devleti’ne geçmek üzere Kırım’a girmiştir.⁸ 1859-1860 kışını burada geçiren Nogayların hareketi Kırımlıları da etkileyerek yeni bir göç dalgasını başlatmıştır.⁹

1859 yılında binlerce Nogay ve Kafkas muhaciri Osmanlı sınırına dayanmış, İstanbul’a gelen göçmen sayısı on bini bulmuştur.

Karadeniz’in kuzeyindeki limanlarda aylarca bekleyerek bulabildikleri gemilerle, oldukça tehlikeli yolculukların ardından Osmanlı topraklarına ulaşabilen Nogaylar, yeni bir hayata mağlup ve bitmiş şekilde başlamışlardır.

Nogayların yaşadığı zorlukların temel sebebi ekonomik sıkıntılardır. Rusların oldukları politika gereği, sahip oldukları her şeyi geride bırakarak yola çıkan Nogaylar, limanlarda, vergi, harç ücreti adı altında Rus memurların haksız yere aldığı paralarla ve rüşvetlerle ellerindeki son değerlerini de o topraklarda bırakmışlardır. Çıkış izni alamadan kaçıp kurtulabilen Nogaylar, dört ay boyunca Kırım sahillerinde fırsat kollayarak İstanbul’a ulaşabilmişlerdir.¹⁰

Nogayların bu zor durumlarına, eski gücü kalmayan Osmanlı Devleti’nin ekonomik sıkıntıları da eklenince yaşanan tablo daha da ağırlaşmıştır.

⁸ Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye’deki İskânları*. s. 352.

⁹ Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye’deki İskânları*. s. 354.

¹⁰ Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye’deki İskânları*. s. 357.

Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu ekonomik tabloya rağmen, navlun yani ulaşım ücretlerini hazineden ödeyerek gerek durumun aciliyetini gerekse insan hayatına verdiği değeri ve sorumluluklarının farkındalığını göstermiştir.

Türkiye’de Nogay Yerleşimleri

Osmanlı Devleti, muhacirlerin Anadolu’ya ilk girişleri nereden olursa olsun mümkün merteye onları İstanbul’a almıştır. Bir anda binlerce nüfusun İstanbul’da gelivermesi, sağlıksız şartlarda yapılan yolculuğun ardından, kalabalık barınmanın doğuracağı hastalıklar ve hayatî zorluklar nedeniyle daimî iskân yerlerinin acilen belirlenmesini gerektirmiştir.

İskân edilmek üzere gönderilenlerin, mümkün olduğunca yolculuklarının güvenli ve kısa olmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle iskân edilmek üzere gönderilenler, gemilerle Mersin, Silifke ve Antalya, Sinop, Samsun limanlarına gönderilmiştir. Buradan kara yoluyla aktarılmışlardır.

Nogay muhacirlerin büyük çoğunluğu 1859 yılı kışında geldikleri için oldukça kalabalık bir nüfus hemen iskân edilememiştir.

Nogaylar, kabileleriyle müstakil bir köy olarak iskân edilmek istemişlerdir. Şartlar elverdikçe bu istekler olumlu karşılanmıştır. Muhacir sayısı arttıkça ise mümkün olmamıştır. Bu nedenle halkın arasına serpiştirme yöntemi tercih edilmiş, böylece ev inşası, öküz yardımı, tohum verilmesi vs. konularında halktan destek almak amaçlanmıştır.¹¹

Zor bir yolculuk sonrası dilini, iklimini, yaşam tarzını bilmedikleri bir coğrafyayı vatan edinmek üzere gelen Nogaylar, Türkiye’deki yerleşime uyum sağlamakta zorlanmışlardır.

1856-1862 Göçlerinde Türkiye’deki Nogay Nüfusu

1859’dan 1862 yılına kadar yaklaşık üç yıllık bir dönemde, Osmanlı topraklarına ulaşabilen toplam Nogay nüfusu; 13.078 hane, 64.892 kişidir. En kalabalık iskân 24.405 kişiyle Adana Eyaleti’ne yapılmıştır. Sonra, 15.364 kişi ile Konya ve Kırşehir başta olmak üzere Karaman Eyaleti’ne, Ankara-Haymana ve Bozok Eyaleti’ne, Dobruca’ya ve Hüdavendigar Eyaleti’ndeki sancaklara iskân edilmiştir.¹²

Konya’ya Gelen Nogaylar

Nogaylar’ın yoğun olarak iskân edildikleri yerlerden ilki Adana, ikinci sıradaki Konya Sancağı’dır.

Konya’ya yerleşim için gönderilen muhacirlerin ilk grupları Aralık 1859’da başlamıştır.

¹¹ Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye’deki İskânları*. s. 356.

¹² Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye’deki İskânları*. s. 358.

En yoğun iskân 1860 Ağustos-Ekim arasında 3 aylık kısa bir sürede gerçekleşmiş olup 10.909 kişidir. Kalan kısım ise 1861 kışı geçtikten sonra yıl içinde gönderilmiştir.

Belgelerden çıkan sonuçlara göre Konya'ya yerleşen Nogaylar için kesin ve tahmini nüfus sayıları şöyle belirtilmiştir: 13.659 kesin, 15.364 tahmini nüfustur.¹³

Tuz Gölü ve Çevresindeki Nogay Köyleri

Günümüzde Nogay Türkleri Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesine bağlı Akin, Doğankaya ve Şeker köylerinde¹⁴; Kulu'da Ağılbaşı (Mandıra), Boğazören (Köstengil), Kırkkuyu ve Seyitahmetli köylerinde yaşamaktadırlar. Bunun yanı sıra Nogay Türklerinin Balıkesir, Adana, Gaziantep, Eskişehir, Afyonkarahisar ve Bursa'da da yaşadığı bilinmektedir.¹⁵

“Nogay” İsmi Nereden Gelmiştir?

“Nogay” adının nasıl kullanılmaya başlandığı konusunda farklı görüşler vardır ancak genel görüşe göre Nogay Türkleri, adlarını bir Altın Orda şehzadesi olan Nogay Han'dan almışlardır.

Nogay Han Kimdir?

Cengiz Han'ın torunu olan Nogay Han, Altın Orda yönetiminde söz sahibi olan bir beydir. Altın Orda Devleti üzerinde kırk yıl boyunca çok önemli bir rol oynamıştır. Anası bir cariye olduğu için tahta geçemeyen Nogay, Cengiz töresine bağlı kalsa da komşu devletler tarafından hep hükümdar gibi bilinmiştir. Altın Orda'nın iç savaşlarla sarsılıp yıkılmasına da sebep olmuştur.¹⁶

Nogay Han'ın idaresinde toplanan beyler, Nogay ismiyle anılmaya başlamışlardır. Altın Orda'nın yıkılmasından sonra Nogay Hanlığı adı altında Saraycık'ta birleşmişlerdir.

Nogay ile Tatar Farklıdır

Türkiye'ye göç eden Nogayların atalarının çok büyük bir kısmı Kırım Hanlığının bir parçası olduğu için hanlığın halkı da daha çok “Tatar” olarak adlandırılmıştır.

Sınırları çok belirgin olmasa da Tatar ile Nogay farklıdır ve o fark kabaca şudur:

*Tatarlar, Kırım Yarımadası'nda az çok yerleşik hayat düzenine sahip Türk-Müslüman halktır.

*Nogaylar ise yarımada dışındaki Kırım Hanlığı topraklarında esasen hayvancılığa dayalı konargöçer hayat sürdüren bir Türk-Müslüman topluluktur.¹⁷

¹³ Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Türkiye'deki İskânları*. s. 320.

¹⁴ Anlatan: Caner, Emir. *Şeker Köyü / Şereflikoçhisar / Ankara*. Doğum Yılı: 2008.

¹⁵ Anlatan: Ergin, Tahsin Tuğrul. *Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya*. Doğum Yılı: 2008.

¹⁶ Ergönerç Akbaba, Dilek. (2013). *Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine*. s. 236.

¹⁷ Kırmı, Hakan. *Türkiye'deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012. s. 2-4.

Yani Kulu ve çevresindeki bahsettiğimiz bu topluluk Tatar değil Nogay'dır.

“Nogay” Ne Demektir?

Farklı yorumlar yapılsa da Prof. Dr. Dilek Ergönenç Akbaba'ya göre Nogay, “kurt” anlamına gelmektedir.

Nogay Bayrağı

Nogay Türklerini günümüzde temsil eden bayrakta “kanatlı bir kurt” sembolü yer almaktadır. Nogay Türklerini temsil etmeye başlasa da bayrakta böyle bir figürün yer almış olması oldukça anlamlıdır.

Bilindiği gibi “kurt”, tarihte büyük devletler kurmuş olan Türklerde bir sembol hâline gelmiştir. Destanlarda da yerini almıştır. Mesela Türeyiş Destanı'nda Türklerin kurttan nasıl türedikleri anlatılır. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz'un kurda benzeyen özellikleri sayılır ve Oğuz'a rehberlik etmesinden söz edilir. Göktürklerde kurt resmi, bayrakta da yer alarak bir devlet sembolü olmuştur.

Başkurt, Nogay, Kazak, Kırgız vb. kavimler aslında tek bir kavimden gelmiştir ve Oğuzlardan Kıpçaklara kadar kurt veya börü; kutsaldır, gücü, yiğitliği, cesareti sembolize etmektedir.¹⁸

Görüldüğü gibi bir Türk kavminin, kurdu simge olarak kabul etmesi son derece doğaldır.

Nogay bayrağındaki kurt sembolü; kanatlı, yelesi ve memeli dişi bir kurt olmasıyla dikkat çekicidir. Kurdu boynuzu mücadelecilik ve savaşçılığı, kanadındaki aslan yelesi

¹⁸ Ergönenç Akbaba, Dilek. (2013). *Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine*. s. 240.

kuvveti, dişi olması anaçlık ve doğurganlığı, kanatlı oluşu sürekli bir yerde kalmayıp özgür bir şekilde yaşamayı temsil etmektedir.

Bayrakta kurdun yer alması onun özgürlüğüne ne kadar düşkün olduğunu göstermektedir. Burada bahsedilen semboller Nogay halkının özelliklerini temsil etmekte, Nogayların savaşçı, mücadeleci, özgür ruhunu anlatmaktadır.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Emir CANER

KAYNAKÇA

Alpargu, Mehmet. (2007). *Nogaylar*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Ergönenç Akbaba, Dilek. (2013). *Nogay Adı ve Nogayların Kökeni Üzerine*. Tehlikedeki Diller Dergisi TDD (JofEL). 2(2), 234-242.

Kırımlı, Hakan. (2012). *Türkiye'deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Paşaoğlu, Derya Derin. (2009). *Nogaylar, Nogay Göçleri Ve Türkiye'deki İskânları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşçı, Nur Sena. (2018). *Oğuz-Kıpçak Dil Etkileşimi: Türkiye Nogaycası Örneği (Ses ve Biçim Bilgisi)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Sözlü Kaynaklar

CANER, Emir. Şeker Köyü / Şereflikoçhisar / Ankara. Doğum Yılı: 2008.

ERGİN, Tahsin Tuğrul. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Yılı: 2008.

KULU'DA YAŞAYAN NOGAY TÜRKLERİNİN GELENEKLERİ

Ben size, Nogayların ve özellikle de Kulu'da yaşayan Nogayların geleneklerini anlatacağım:

Gelenek, “Bir toplumda eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlardır.” anlamına gelmektedir.¹⁹

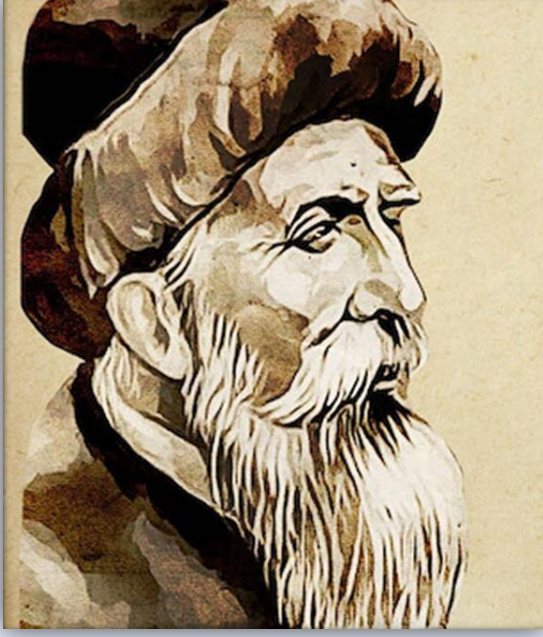
Kulu'da yaşayan Nogay Nogayların, Türkiye Türkleri ile benzer yönleri çoktur. Türkiye'de yaşayan Nogay Türkleri inanç olarak Müslümandırlar ve Hanefilik mezhebini benimsemişlerdir.²⁰ Bu da benzerliği artırtıp kuvvetlendiren önemli bir sebep olarak sayılabilir.

Kulu'da yaşayan Nogayların geleneklerini doğumdan başlayarak anlatacağım: Bebek doğduğunda *mamelek* adı verilen un helvası yapılır, komşulara ve ziyarete gelenlere ikram edilir.²¹

¹⁹ Türk Dil Kurumu [TDK] Güncel Türkçe Sözlük “Gelenek” [Elektronik Sürüm]. (t.y.). Erişim: 10 Şubat 2024, <http://www.tdk.gov.tr/>

²⁰ Orhan, Fatma. (2018). *Nogay Türkleri ile ilgili sosyolojik bir araştırma (Konya örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 29.

²¹ Ergöneç Akbaba, Dilek. (2007). *Nogay Türklerinin Gelenekleri Üzerine*. Yeni Türkiye Dergisi (Kafkaslar Özel Sayısı). Cilt X, Sayı:80. s.393.

Dede Korkut Hikâyeleri'nden de biliyoruz ki Türk topluluklarında isimler, önemlidir. Nogaylarda da ad verme önemli bir gelenektir. Eskiden, bebeğe ad verilirken hayatta olan bir büyüğün ismini vermek pek tercih edilmezmiş. Bunun nedeni, hayatta iken aynı isimle de hitap etmek suretiyle büyüklere saygısızlık ihtimaliymiş. Fakat günümüzde bu anlayış devam etmemektedir. Hayatta olan büyüklerin isimleri, bebeklere verilmektedir.

Bir çocuk 6-7 yaşlarına geldiğinde süt dişleri düştüğü zaman, düşen dişi dama ya da ahıra atma âdeti varmış. Ancak bu, günümüzde âdet pek uygulanmamaktadır.

Sünnet konusunda şunları söyleyebiliriz: Nogaylarda da sünnete çok önem verilir ve her çocuk sünnet ettirilir. Nogay çocukları genelde 5 ile 7 yaşlarında sünnet olur.²² Türkiye Türklerinde Nogaylardan farklı olarak sünnet yaşı daha küçüktür. Ayrıca sünnet sonrasında yaranın tedavisi için ocak külü, ilaç olarak kullanılabilir. ²³

Sünnet merasiminde, çocuğun yakınları ve ziyaretçiler, sünnet olan çocuğun sünnet şapkasına para koyarlar.

Yaşı gelen bir genç, askere gideceğinde genç erkekler toplanıp kendi aralarında çalgı eşliğinde oyunlar oynarlar. Kollarına, pazılarına mendil veya havlu bağlanır. Gençler, vatanî görevlerine dualarla uğurlanır.

Nogaylardaki nişan, evlilik ve düğüne dair âdetlere baktığımızda şunları görürüz: Kız isteme olduktan sonra lokum, bisküvi dağıtılıp yenilir. Bunun amacı, araya kötü niyetlilerin girmesine mâni olmaktır. Evliliğin bozulmadan tamamına ermesi temennisi ile bu lokum-bisküvi ikramı yapılır. Bu âdet, “şeytan öbdeği” veya “şeytan ötmes” olarak da bilinmektedir.²⁴

Nişan yapıldıktan sonra erkek evinin kız evine bir kuzu alıp götürdüğü biliniyor. Kuzu, kız evinde pişirilir ve erkek tarafı ve davetlilerle beraber topluca yenilir.

Cuma günü Cuma namazı sonrası bayrak duası yapılır, evlere bayrak asılır. Asılan bayrakların üzerine elma koyulur. Bu da evlenenlerin ağızları tatlı olsun, diye yapılır. Düğünleri aydınlık olsun niyetiyle ayna da koyulduğu anlatılmaktadır.

Kına olmadan önce kızın avcuna altın koyulur. Eğer koyulmazsa gelin, kına yaktırmaz. Bu âdet Nogaylar dışında da Anadolu'da hâlâ yaygındır.

²² Anlatan: Sertel, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

²³ Orhan, Fatma. (2018). *Nogay Türkleri ile ilgili sosyolojik bir araştırma (Konya örneği)*. s. 30.

²⁴ Anlatan: Sertel, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

Kına gecesinde gelenler ikram olarak kuruyemiş ve meşrubat verilir.

Et yemekleri ve özellikle kavurma, Nogayların geleneğinde önemli yer tutar. Düğünlerde de yemek olarak genellikle kavurma verilir. Olmazsa olmazlardan olan Nogay çayı da ikram edilir.²⁵

Ayrıca düğünlerde Nogaylar, çalgı eşliğinde “kanıkey” dedikleri oyunu da oynar.

Sabantoy

Nogayların önemli bir kültürel töreni sabantoydur. Sabantoy, Nogay Türklerinin en önemli somut olmayan varlıklarından biri ve aynı zamanda birçok Türk boyunun da ortak mirasıdır.

“Saban” ve “toy” sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelir ve “saban düğünü” anlamına gelmektedir. Bilindiği gibi saban; “çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı”dır. Toy ise “ziyafet, bayram, şenlik” anlamlarına gelmektedir.

Sabantoy, ilkbaharda sabanlar ile toprağın işlendiği dönemin başlangıcını ifade eder. Sabantoy, 8. ve 9. yüzyıllardan beri kutlanan bir törendir. Eskiden toprakla ilgili sorunların çözülmesi için yapılan toplantılar sebebiyle başlayan bu törenler; zamanla kutlamalara dönüşmüş, oyunlar ve eğlenceler düzenlenmiştir. Bu törenler birçok değişikliğe uğrayarak Anadolu'ya da taşınmıştır.²⁶

Kulu ve çevresinde ilk sabantoy, 1998 yılında Ağılbaşı (Mandıra) köyünde düzenlenmiştir. Buradaki sabantoylar sırasıyla şöyledir:

²⁵ Anlatan: Taşkiran, Esmâ. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

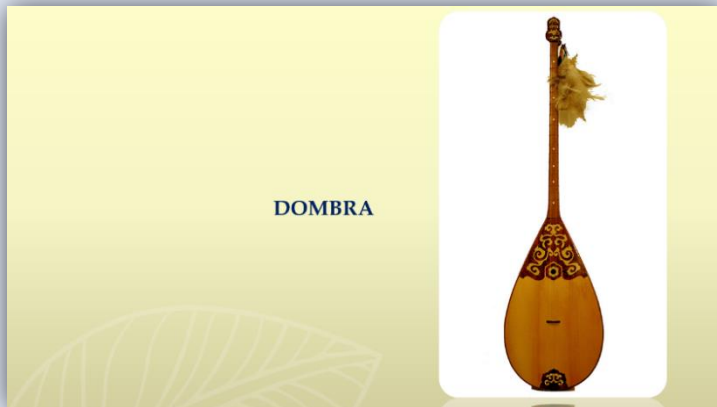
²⁶ Orhan, Fatma. (2018). *Nogay Türkleri ile ilgili sosyolojik bir araştırma (Konya örneği)*. s. 175.

1. Ağılbaşı Köyü (1998)
2. Kırkuyu (2004)
3. Şeker (2005)
4. Seyitahmetli (2006)
5. Akin (2007)
6. Boğazören (2008)
7. Doğankaya (2009)
8. Ağılbaşı (2011)
9. Kırkuyu (2013)
10. Şekerköy (2016) köylerinde düzenlenmiştir.

26 Mayıs 2013'te de Kırkuyu köyünde düzenlenen Sabantoya Rusya Federasyonu'ndan, Dağıstan'dan, Kafkasya'dan, Karaçay'dan, Çerkezya'dan, Kırım'dan davetliler misafir olarak gelmiştir. Bir Nogay Türkü olan Dombra sanatçısı Aslanbek Sultanbekov da bu Sabantoya katılmıştır.

DOMBRA

Nogay müzik aletlerinin en başında **dombra** gelir.

Etkinliklerde olmazsa olmazlardandır.

Kulu'da yaşıyan Nogaylar, düğünlerde veya sabantoylarda bir tür akordeon da çalarak dans ederler. Nogaylar bu akordeona “**kobuz**” derler.

Kobuzun, telli bir çalgı aleti olan kopuzla karıştırılmaması için **akordeon kobuz** da denmektedir. **Kankey** oyunu ve **Kafkas** dansı da Nogaylar arasında bilinip yaşatılmaktadır.²⁷

Bir kültür etkinliği ve ziyafeti olan Sabantoylarda büyüklere hediyeler de verilir.

²⁷ Anlatan: Ergin, Tahsin Tuğrul. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Yılı: 2008.

KANIKEY DANSI

Tepreş Bayramı

Canlanmak, hareketlenmek anlamına gelen “*tepreşmek*” fiilinden türediği düşünülen Tepreş, baharın gelişini kutlamak üzere düzenlenen bir bayramdır. Ekinlerin depreşmesi yani baharın gelmesiyle ürünlerin filizlenmesini ifade eder.

Tepreş, Tatarların kutladıkları bir tören olarak bilinmektedir. Bununla birlikte Tepreş, yakın zamana kadar bazı Nogaylar tarafından da kutlanan bir tören olmuştur.²⁸

Nevruz

21 Mart gününün Nogaylarda önemi büyüktür ve “*kündelim*” veya “*amel*” denilmektedir. Nevruz bayramıyla, umutların gerçekleşmesi, bol ürün alınması, hayvanların canlı ve sağlıklı olması arasında bağlantı kurulur.

Albastı İnancı

Bütün Türk Boylarında bilinen albastı inancının geçmişi çok eskilere dayanır.

Türklerin, İslamiyet’ten önceki inanç sistemi olan Şamanizm’de, “al karısı ve al basması” olarak nitelendirilen “kötü ruhla” ilgili birçok inanış vardır. İnanişaya göre, uzun boylu, uzun parmaklı ve uzun tırnaklı bir yaratıktır ve çok çirkin bir suratı vardır. Al karısı ya da albastı; lohusa kadınlara ve atlara musallat olarak korkuttuğuna inanılır.²⁹

²⁸ Orhan, Fatma. (2018). *Nogay Türkleri ile ilgili sosyolojik bir araştırma (Konya örneği)*. s. 176.

²⁹ Öztelli, Cahit. (1966). *Albastı, Al karısı, Korunma ve Tedavisi*. Türk Folklor Araştırmaları, 10 (209), Aralık 1966, 4261-4264.

Ramazan Ayı

Nogaylarda “oraza” Ramazan ve oruç demektir. İftar içinse “ağız açma” ifadesi kullanılmaktadır.

Cenaze

Müslüman Türklerde olduğu gibi Nogaylarda da ölenin kırkında ve vefat yıl dönümünde dualar okunmaktadır. Özellikle de kırkıncı gününde dualar edilmektedir.

Bazı mezarlarda tamga vardır

Kulu'da, Kırkkuyu köyünde yaşayan Nogay Türklerinin bazılarının mezar taşlarında tamga vardır. Nogayların *tamga* dediği bu sembol damgalar, onların geçmişteki boylarının simgesidir.³⁰

Nogay Türklerinin Kendilerine Mahsus Giysileri Var mıdır?

Eskiden Nogaylarda gündelik erkek giyiminde, tunik biçiminde *köynek* denilen, içe giyilen bir gömlek kullanılırmış. Erkekler üst giyim olarak ince keçeden yapılmış, omuzları geniş yamçılar-kepenekler giyerlermiş. Kadınların giyimi de erkeklerinkine benziyormuş. Farklı olarak “takiya, kunduz börk, oka börk” geleneksel kadın başlıkları varmış.³¹

Nogay Türklerinde günümüzde geleneksel kıyafetlerin giyilmemektedir. Kulu'da yaşayan Nogayların kendilerine mahsus ayırt edici bir giysisi yoktur.³² Gerek kadınların gerekse erkeklerin Nogay giysilerine dair bilgileri sadece büyüklerin anlatımına dayanmaktadır.

³⁰ Orhan, Fatma. (2018). *Nogay Türkleri ile ilgili sosyolojik bir araştırma (Konya örneği)*. s. 169.

³¹ Ergönerç Akbaba, Dilek. (2007). *Nogay Türklerinin Gelenekleri Üzerine*. s.393.

³² Anlatan: Kınalı, Ertuğrul. Ağılbaşı (Mandıra) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Tarihi: 2008.

Kulu'da yaşayan Nogayların toplum dzenini hakkında da şunlar sölenebilir:

Rus zulmünden Türkiye'ye gelen Nogaylar, büyük oranda Türkiye'den memnundurlar. Türkiye'yi anavatan, Kırım'ı da "yavru vatan" olarak algılamaktadırlar. Konya İlğın'da yaşayan bir Nogay Türkü: "Osmanlı sadece Kırımlılara kız veriyormuş." diyerek Osmanlı'nın Kırım'a bakışını anlatmış ve "Türkiye'nin gerçek yavru vatani Kırım'dır." demiştir.³³

Geçmişten günümüze Nogay köylerinde herhangi bir asayiş sıkıntısının olmaması da diğer bir dikkat çekici durumdur.³⁴

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

EsmatAŐKIRAN

---

³³ Orhan, Fatma. (2018). *Nogay Türkleri ile ilgili sosyolojik bir araştırma (Konya örneği)*. s. 158.

³⁴ şavk, Ülkü Çelik. (2013). *Türkiye Nogayları Üzerine Gözlemler ve Tespitler*. Tehlikedeki Diller Dergisi, 2013-Cilt: 2 - Sayı: 2. s. 325-337.

KAYNAKÇA

Ergöneç Akbaba, Dilek. (2007). *Nogay Türklerinin Gelenekleri Üzerine*. Yeni Türkiye Dergisi (Kafkaslar Özel Sayısı). Cilt X, Sayı:80, ss.391-395.

Orhan, Fatma. (2018). *Nogay Türkleri ile ilgili sosyolojik bir araştırma (Konya örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztelli, Cahit. (1966). *Albastı, Al karısı, Korunma ve Tedavisi*. Türk Folklor Araştırmaları, 10 (209), Aralık 1966, 4261-4264.

Şavk, Ülkü Çelik. (2013). *Türkiye Nogayları Üzerine Gözlemler ve Tespitler*. Tehlikedeki Diller Dergisi, 2013-Cilt: 2 - Sayı: 2.

Türk Dil Kurumu [TDK] Güncel Türkçe Sözlük [Elektronik Sürüm]. <http://www.tdk.gov.tr/>

Sözlü Kaynaklar

ERGİN, Tahsin Tuğrul. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Yılı: 2008.

KINALI, Ertuğrul. Ağılbaşı (Mandıra) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Yılı: 2008.

SERTEL, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

SERTEL, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

TAŞKIRAN, Esmâ. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

KULU'DA YAŞAYAN NOGAYLARIN YEMEK KÜLTÜRÜ

Ben sizlere Nogay mutfağından bahsedeceğim.

Nogay mutfağı, oldukça zengin bir mutfaktır.

Çayından hamur işlerine, sulu yemeklerinden ekmeğine kadar Nogayların kendine özgü birçok lezzetleri bulunmaktadır.

Nogayların yemeklerinde çoğunlukla et ve hamur işlerine rastlanır.³⁵ Birazdan bahsedecek olduğum *aldama*, *kazan börek*, *çi börek* buna örnek gösterilebilir.

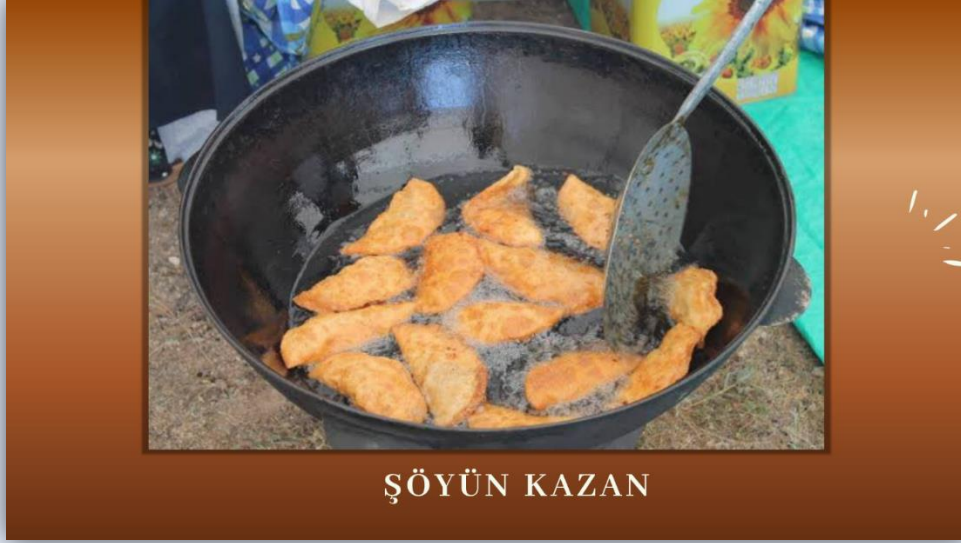
Nogay yemeklerine geçmeden önce sizlere biraz Nogay mutfağında kullanılan araç gereçlerden bahsetmek ve hepimizin bildiği bazı mutfak gereçlerinin Nogayca karşılıkları hakkında bilgi vermek istiyorum.

“Yemek” sözcüğünün karşılığı Nogaycada “**as**”tır. Bunun yanında ekmeğe “**öbdek**”, çaya “**şay**” denilmektedir.

Yemekler genellikle “**aşene**” denilen, evin dışında yemeklerin yapıldığı ayrı bir mutfakta pişirilir. Bu aşenelerde “**şöyün kazan**” ve “**sac**” her zaman bulunur.³⁶

³⁵ Uslu, Ayşe Nur (2018). *Nogay Türklerinin yemek kültürü üzerine bir araştırma: Konya örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. s. 96.

³⁶ Anlatan: Sertel, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

ŞÖYÜN KAZAN

***Şöyün kazan;** döküm demirden yapılan, özellikle *çi börek* ve *bavursak* dediğimiz, yağda kızartılan hamur işlerinin pişirilmesinde kullanılan kazandır.³⁷

***Sac** ise, üzerinde *sac börek* ve *gözleme* pişirmek için kullanılan araçtır.

Bazı mutfak gereçlerinin Nogaycadaki karşılıkları da şu şekildedir:

***Şömüş;** *Keşçenin* Nogaycadaki karşılığıdır. Genellikle *ayak şayını* yani Nogay çayını ve çorbaları servis etmek için kullanılır.

***Şolpu;** *Kevgir* demektir. Kızartılarak pişirilen yemekleri tencereden çıkarmak için kullanılır.

***Ayak;** *Ayak şayını* yani Nogay çayını içmek için kullanılan kâselere denir.

***Tepşek;** Tabanın karşılığı Nogaycada tepşektir.

***Tuygiş;** Sarımsak gibi malzemeleri ezme için kullandığımız havanlara tuygiş denir.

***Eleken;** Hamur yoğurulan leğenlere denir.

***Tavşan ayağı;** Tavşan ayağı, eskiden sıkça kullanılmış fakat şu an kullanılmıyor. Tavşan ayağı dediğimiz gereç şu şekilde: Avlanan tavşanın ayak tırnağı kesilmiş, ayak yıkanır ve kurutulurmuş. Kurutulan tavşan ayağı, mutfakta hamur işlerini yağlarken (fırça gibi) kullanılmış.³⁸

Nogayların mutfak gereçleri bu şekildeydi. Şimdi de size Nogayların yemeklerinden, çayından ve ekmeğinden söz edeceğim.

*Öncelikle Nogaylar için çok önemli olan çaylarından, **ayak şaydan** başlayalım:

³⁷ Anlatan: Sertel, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

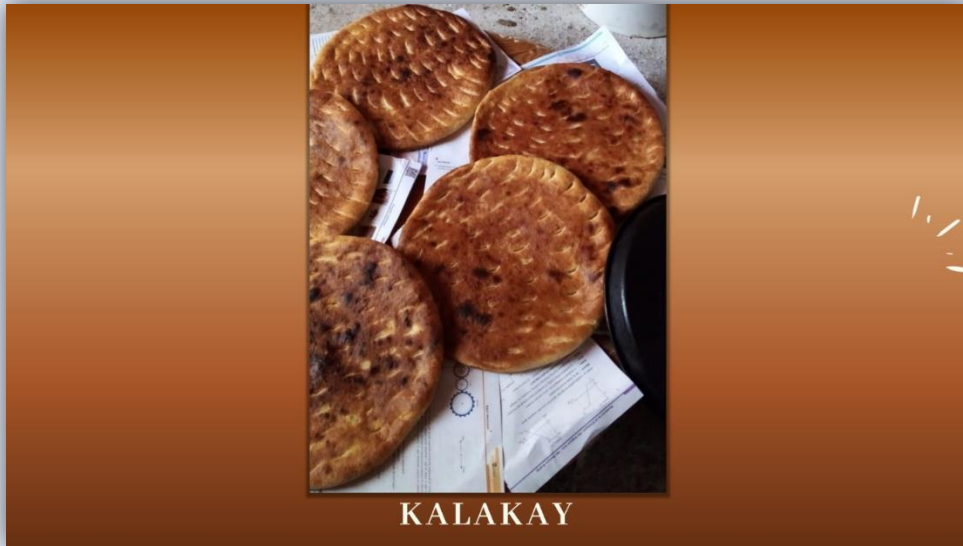
³⁸ Uslu, Ayşe Nur (2018). *Nogay Türklerinin yemek kültürü üzerine bir araştırma: Konya örneği*. s. 43-44.

Nogaylar çaya “şay” demektedir. Bu çay biraz önce bahsettiğim, “kâse” anlamına gelen ayaklarda içildiği için bu çaya ayak şay denmekte. Aslında ayak şaya sütlü çay da diyebiliriz. Bu çay şu şekilde yapılır: öncelikle çaydanlığa çay, su ve bir miktar tuz eklenerek kaynamaya bırakılır. Kaynayan çaya süt eklenir ve ayaklara doldurularak ayak şay servisi edilir. İsteğe bağlı olarak ayak şaya, Nogaylarda “burş” denen karabiber atılarak içilebilir.³⁹

*Nogayların kendilerine özgü ekmekleri de bulunmaktadır. Bu ekmeğin adı “**kalakay**”dır. Kalakay şu şekilde yapılır:

Un, süt, tuz ve biraz mayayla yoğrulan hamur, birkaç saat dinlenmeye bırakılır. Dinlenen hamur bezelere ayrıldıktan sonra tepsi büyüklüğünde açılır. Hamur tepsiye

³⁹ Uslu, Ayşe Nur (2018). *Nogay Türklerinin yemek kültürü üzerine bir araştırma: Konya örneği*. s. 92.

yerleştirildikten sonra hamurun üzerine kaşıkla basılır. Bunun nedeni hamurun kabarmasını önlemektir. Fırında 10 dk. kadar pişirilen kalakay, hazır hâle gelmiş olur.⁴⁰

Kalakay genellikle kahvaltılarda ayak şayın yanında yenilmektedir.⁴¹

*Kahvaltılarda yenilen bir yemekleri de vardır Nogayların. Buna “**torta**” denilmekte. Torta: Sütün içerisine un ve tuz eklenerek kaynayana kadar karıştırılan muhallebi kıvamındaki karışımın üzerine, tereyağ veya saladan yapılan sosun dökülmesi ile yapılan bir kahvaltılık yemektir.

Ayak şay, kalakay ve tortadan sonra anlatacak olduğum Nogay yemeklerinden hamur işleri, çorbalar ve tatlılar olmak üzere üç kısımda bahsedeyeğim sizlere. Öncelikle Nogay mutfağında çokça bulunan hamur işlerinden başlayalım.

*İlk olarak **kazan börek**

Un, yumurta, su, tuz ile hamur yoğurulur. Hamur 15-20 dk. dinlenmeye bırakılır. Dinlenen hamur oklava ile açılır ve çay bardağı ile daire şeklinde kesilir. Bu dairelerin içerisine “cacık” da denilen madımak otunun eklenmesiyle hamurlar yarım ay şeklinde kapatılır ve suda haşlanmaya bırakılır. Pişen kazan böreğin üzerine sarımsaklı yoğurt ve tereyağ dökülerek servis edilir.

Ayrıca i harç olarak kazan börekte cacık yerine kıyma veya patates püresi de kullanılabilir.⁴²

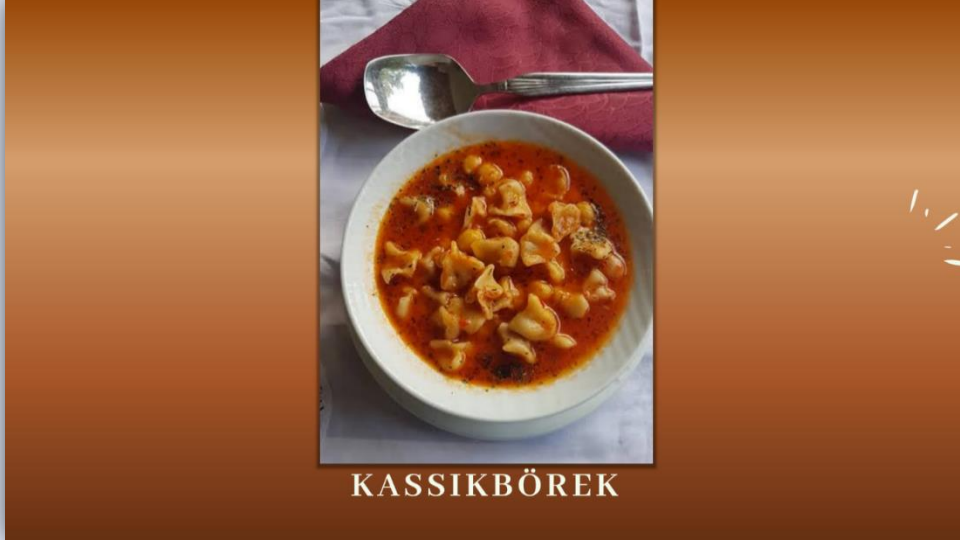
⁴⁰ Anlatan: Sertel, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

⁴¹ Anlatan: Taşkıran, Esm. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

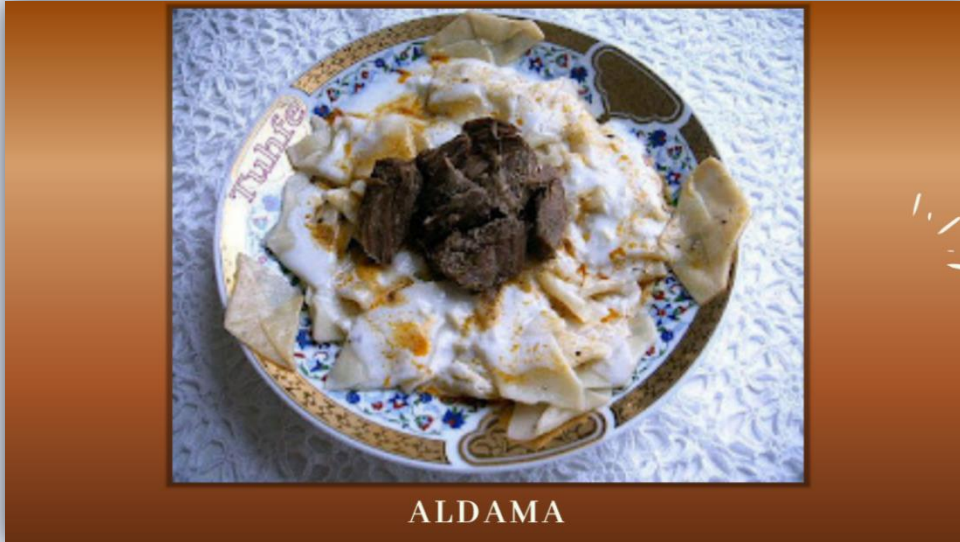
⁴² Uslu, Ayşe Nur. (2018). *Nogay Türklerinin yemek kùltürü üzerine bir araştırma: Konya örneği* s. 72-73.

*Kassık börek yani kaşık börek

Kassık börekte kullanılan hamur, kazan börekteki hamurun aynısıdır. Açılan hamur, küçük kareler şeklinde kesilir. Kesilen hamurların içine kıyma, pul biber, tuz ve karabiber ile yapılan iç harç eklenir ve kareler mantı şeklinde kapatılır.

Kassık börekler suda haşlanırken ayrı bir tencerede kavrulan yağ ve salça da kassık böreklerin üzerine eklenir ve mantının sulu hâline benzeyen kassık börek hazır hâle gelir. Üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yenilir.

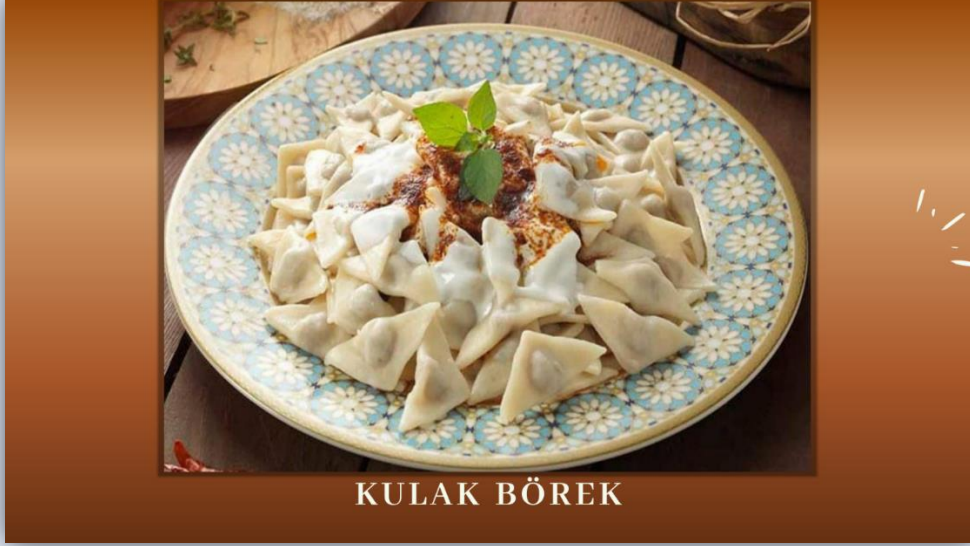

*Aldama

Un, yumurta, su ve tuzla hamur yoğurulur. Sonrasında hamur açılır ve kare şekilde kesilir. Kesilen hamurlar çapraz şekilde kapatılır ve suda haşlanır. Haşlanan hamurlar tepsiye alınır ve üzerine yoğurt dökülür. Son olarak genellikle organik olan

köy tavuğu pişirilerek yoğurtlu hamurun üzerine konulur ve aldama bu şekilde tamamlanmış olur.⁴³ Aldama bazı yerlerde “inkal” adıyla da bilinmektedir.⁴⁴

*Kulak börek

Yoğurt, tuz su ve unla yoğrulan hamur açılarak kare şeklinde kesilir. Karelerin içine lor ya da çökelek peyniri konularak üçgen şeklinde kapatılır ve yine önceki yemekler gibi haşlanır. Pişen kulak böreklerin üzerine tereyağ dökülerek servis edilir.

⁴³ Anlatan: Sertel, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

⁴⁴ Uslu, Ayşe Nur. (2018). *Nogay Türklerinin yemek kültürü üzerine bir araştırma: Konya örneği*. s. 70-71.

***Çi börek, diğer bir adıyla sır böreği⁴⁵**

Un, su ve tuz ile yoğrulan hamur büyük daireler şeklinde kesilir. Kesilen hamurların içine kıyma, patates, soğan, pul biber ve karabiberle yapılan iç harç eklenir ve hamurlar yarım ay şeklinde kapatılır.

Kızgın yağda şöyün kazanın içinde kızartılan çığ börekler hazır hâle gelir.

***Taba börek**

Yağ, maya, tuz, süt ve unla yoğrulan hamur; tepsi büyüklüğünde açılır. İçine patates, et, soğan, tuz ve baharatlarla kavru lan iç harç eklenir. Sonra bir hamur daha açılarak harç koyulan hamurun üzeri kapatılır. Bu en üstteki hamur üzerine, kalakayda yapıldığı gibi, börek kabarmasın diye kaşık basılır ve iyice kızarması için su sürülerek fırında 25-30 dk. pişirilir.

***Sac börek**

Un, su, tuz ile yoğrulan hamur orta büyüklükte açılır. İçine önceden yağda kavru lan cacık otu koyulur. Hamur, yarım ay şeklinde kapatılarak sacın üzerinde pişirilir. Pişirilen böreklerin üzerine tereyağ sürülerek servis edilir.

***Saraylı da denen sarı burma**

Sac börekte kullanılan hamurun aynısı yoğrulur ve bezelere ayrılır. Bezeler ince ince açıldıktan sonra içine peynir, soğan, pul biber ile yapılan harç eklenir. Hamur rulo hâline getirilerek fırında pişirilir.

***Bavursak**

Un, sıcak su, maya ve tuz ile yoğrulan hamur; bir saat dinlenmeye bırakılır. Dinlenen hamur küçük parçalara ayrılır ve yuvarlak şekil verilir. Hamurlar şöyün kazan içinde kızgın yağda kızartılır ve bavursak hazır olmuş olur.

Nogay mutfağındaki hamur işleri bu kadardı. Şimdi Nogaylardaki çorbalarla devam edelim:

***Sorpa**

Sorpa, köy tavuğu haşlanırken kullanılan suya pul biber ve karabiber atılarak içilen bir çorbadır.

***Bılamık**

Un, tuz, yumurta ve suyla bir hamur hazırlanır. Bu hamur, orta büyüklükte açılır, küçük küçük erişte gibi kesilerek biraz kurumaya bırakılır. Sonrasında tavuk eti haşlanır. İçinden tavuklar süzülüp alınan sorpanın içine erişte şeklinde kesilen hamurlar atılarak

---

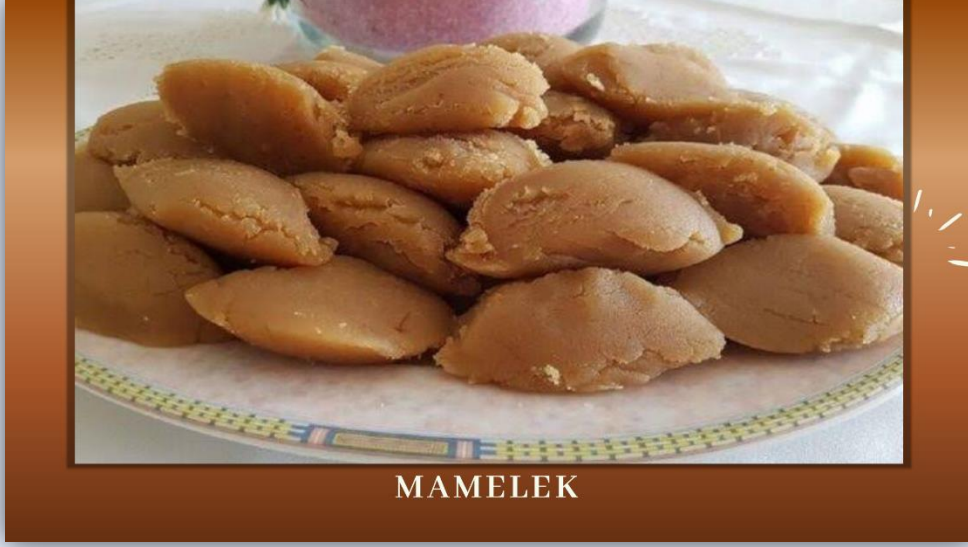
⁴⁵ Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya. s. 126.

pişirilir. İçine biraz karabiber ve tuz atılır. İsteğe bağlı olarak bılamığın içine salçalı, baharatlı, acılı yağ da eklenebilir.

Bu iki çorba Nogaylarda “şifa çorbaları” olarak da bilinir. Hasta kişilere iyileşmeleri için bu çorbalardan yapılarak içirilir.

Gelelim Nogaylardaki tatlılara.

***Mamelek**

Mamelek, un helvasının Nogayca karşılığıdır.⁴⁶ Yağ, un ve şekerin kavrulması ile yapılır.

***Aside**

Aside tatlısı şu şekilde yapılır: Un kavrulur ve elenir. Bir tencerenin içine pekmez ve su koyulur. Un, azar azar tencereye eklenerek çırpılır. Tüm malzemeler karıştırılarak pişirilir. Ve aside tamamlanır. İsteğe bağlı olarak üzerine eritilmiş tereyağı da konulabilir.

***İncir tatlısı**

İlk olarak incirler dörde bölünür. Üzerini geçecek kadar su eklenir. Suyu kaynayıp azalınca yarım çay bardağı şeker eklenir. İyice kaynayıp koyu kıvam aldıktan sonra kaymak eklenir ve böylece incir tatlısı tamamlanmış olur.

Nogay mutfağındaki tatlılar da bu şekildeydi.

⁴⁶ Ergöneç Akbaba, Dilek (2007). *Nogay Türklerinin Gelenekleri Üzerine*. Yeni Türkiye Dergisi (Kafkaslar Özel Sayısı). Cilt X, Sayı:80. s.393.

Bu yemeklerin yanı sıra yine Nogaylara özgü olan fakat anlattığım yemekler kadar sık yapılmayan iki yemek daha bulunuyor. Bunlar havuçlu pilav ve oğmaç çorbası. Onlardan da kısaca bir bahsedeyim.

***Oğmaç çorbası**

Oğmaç için un, geniş bir tepsiye konulur, tuz eklenir. Tepsinin kenarında yumurta kırılır ve az miktardaki su ile birlikte tepsinin kenarından una yavaş yavaş serpiştirilip un ovalanır. İyice ufalanarak kalan büyük parçaların da küçültülmesi sağlanır. Tencereye konulan dört bardak kaynar su içine, hazırlanmış oğmaç -sürekli karıştırılarak- azar azar dökülür. Soğuduktan sonra sarımsaklı yoğurt, eritilmiş tereyağı, nane ve pul biber ile servis edilir.

***Havuçlu pilav**

Tencereye sıvıyağ konulur, piyazlık olarak doğranmış soğan eklenerek karamelize edilir. Rendelenen havuçlar da eklenerek kavrulur. Salça eklenerek kavurmaya devam edilir. Dört su bardağı kadar kaynar su eklenir. Yıkılarak süzölmüş pirinç, tuz ve kimyon da ilave edilir. Kısık ateşte iyice pişirilen pilav, dinlendikten sonra servis edilir. Pilav suyunu çekince isteğe göre 3-4 diş sarımsak eklenebilir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Sultan SERTEL

KAYNAKLAR

Ergönenç Akbaba, Dilek. (2007). *Nogay Türklerinin Gelenekleri Üzerine*. Yeni Türkiye Dergisi (Kafkaslar Özel Sayısı). Cilt X, Sayı:80.

Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya.

Uslu, Ayşe Nur. (2018). *Nogay Türklerinin yemek kültürü üzerine bir araştırma: Konya örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Sözlü Kaynaklar

SERTEL, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

SERTEL, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

TAŞKIRAN, Esmâ. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

KULU'DA YAŞAYAN NOGAY TÜRKLERİNİN DİLİ

Ben, sizlere Kulu'da yaşayan Nogay Türklerinin dilleri hakkında bilgi vereceğim. Sonra da örnek metin paylaşacağım:

Türkler tarih boyunca dünyanın farklı bölgelerinde yaşamış ve Türk dili de farklı coğrafyalarda konuşulmuştur. Bu durum, ister istemez farklı şive ve lehçelerin de oluşmasına sebep olmuştur.⁴⁷

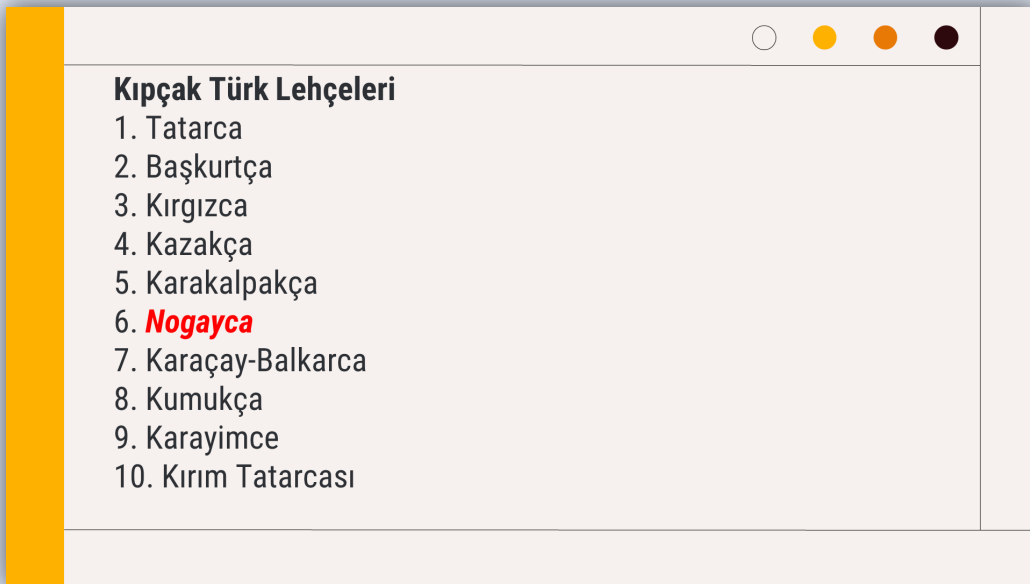

⁴⁷ Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya. s. iii.

Nogaylar, Türkçenin Kıpçak grubuna girer, **Nogay-Kıpçak** bölümünü oluşturur.⁴⁸ Nogay Türkçesinin en yakın olduğu lehçe Kazakçadır. “Y” harfi yerine “C” sesi kullanılması, Kazak Türkçesinde de Nogay Türkçesinde aynıdır. Mesela *yiğit* yerine *cigit* denmesi gibi.

Nogay Türkleri günümüzde dünyanın birçok yerinde yaşamını sürdürse de nüfus yönüyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir topluluktur. UNESCO da Nogaycayı Tehlikedeki Diller kapsamında değerlendirmiştir.⁴⁹

⁴⁸ Alpargu, Mehmet. "Nogaylar", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nogaylar> (08.02.2024).

⁴⁹ <https://hthayat.haberturk.com/yasam/guncel/haber/1058382-unesco-ya-gore-turkiye-de-18-dil-tehlike-altinda> Erişim Tarihi: 13.02.2024

Ata yurtlarının Kafkasya bölgesi olduğu bilinen Nogay Türklerinin bir kısmı, Türkiye'ye 1860'lı yıllarda Rus idaresinin çeşitli baskıları neticesinde göç etmişlerdir. Türkiye'ye yerleşen Nogaylar kültürel bir etkileşim süreci yaşamışlardır. Bu etkileşim her alanda görüldüğü gibi dile de yansımıştır.⁵⁰

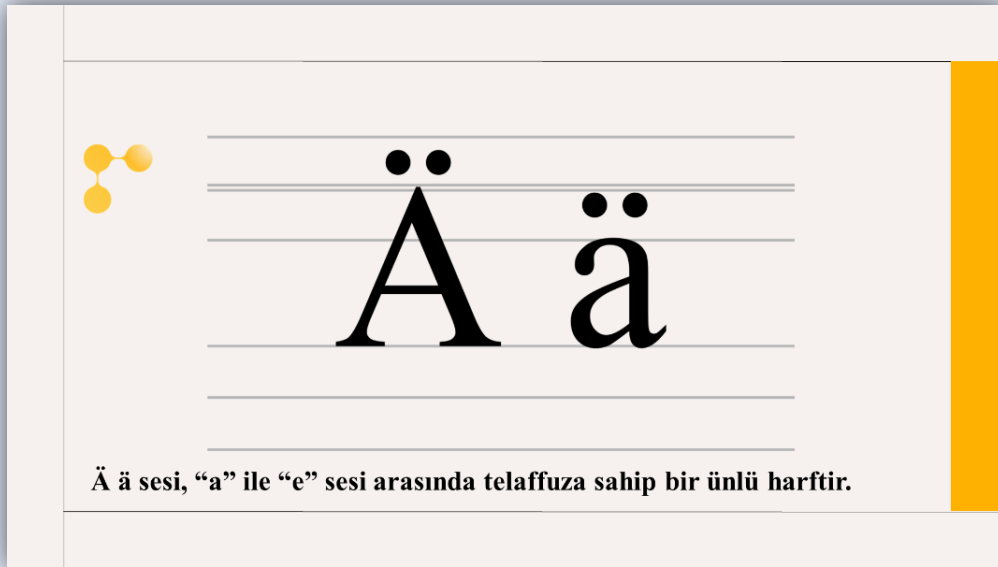
Kulu'da yaşayan Nogay Türklerinde, birçok konuda olduğu gibi dil konusunda da her bir neslin kendisinden önceki nesle göre Nogay Türkçesini daha az bildiği görülmüştür.⁵¹ Hâlbuki dilin, kültürel değerlerin taşıyıcılığı noktasındaki öneminin büyüklüğü herkesçe bilinmektedir.

Kulu'da yaşayan Nogay Türklerinin kullandığı dil özellikleri şöyledir:

SES ÖZELLİKLERİ

Ünlü/Sesli Harfler

Kulu Nogay ağızında dokuz ünlü ses kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesindeki sekiz sesli harften farklı olarak bir de **Ä ä sesi** vardır.⁵²

Ä ä sesi, “a” ile “e” sesi arasında telaffuza sahip bir ünlü harftir. “**Evvel**” anlamına gelen **äwel** kelimesinde olduğu gibi a-e arasında bir sestir.⁵³

⁵⁰ Taşçı, Nur Sena. (2018). *Oğuz-Kıpçak Dil Etkileşimi: Türkiye Nogaycası Örneği (Ses ve Biçim Bilgisi)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. s. 1

⁵¹ Anlatan: Caner, Emir. Şeker Köyü / Şereflikoçhisar / Ankara. Doğum Yılı: 2008.

⁵² Anlatan: Sertel, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

⁵³ Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağızı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. s. 7.

Ünsüz/Sessiz Harfler

Kulu Nogay ağzında Türkiye Türkçesini gösteren Latin alfabesinden farklı ünsüzler, /X x/ ve /W w/ harfleridir:

/X x/: **Hırıltılı h sesidir.** Kur'an-ı Kerim alfabesindeki *hı* harfine benzer. "Hamur" anlamına gelen *xamır* kelimesinde olduğu gibi hırıltılı bir sestir.⁵⁴

/W w/: **Çift dudak v'sidir.** "U" sesine yakın bir şekilde telaffuz edilir. "İyi" anlamına gelen *aruw* kelimesinde olduğu gibi uzun u'ya benzer bir sestir.⁵⁵

Nogay Türkçesinin Bazı Önemli Ses Özellikleri

1. Türkiye Türkçesinde kelime başındaki "d" sesleri, Türkiye Nogaycasında "t" olarak kullanılmaktadır.

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Tilemek</i>	<i>Dilemek</i>
<i>Tüse</i>	<i>Düşüyor</i>

2. "olmak" fiili, çoğunlukla "bolmak" şeklinde kullanılmaktadır:

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Boladı eken</i>	<i>Oluşmuş</i>
<i>Canında bolmak</i>	<i>Yanında olmak</i>

3. Türkiye Türkçesinde "g" şeklinde yumuşayan "k" sesi Türkiye Nogaycasında "k" olarak kullanılmaya devam etmektedir:⁵⁶

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Kördüm</i>	<i>Gördüm</i>
<i>Keldim</i>	<i>Geldim</i>

4. Türkiye Türkçesinde "v" ye dönüşen "barmak, birmek" kelimelerindeki kelime başı "b" sesi kullanılmaya devam etmektedir.

⁵⁴ Anlatan: Sertel, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

⁵⁵ Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. s. 8.

⁵⁶ Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. s. 15.

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>berdim</i>	<i>verdim</i>
<i>Bardım</i>	<i>vardım</i>

5. “b” > “m” değişimi

Türkiye Türkçesinde bazı kelimelerin başında bulunan “b” ünsüzü, Nogay ağzında Azerbeycan Türkçesindeki gibi “m” ile karşılanmaktadır.

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Menim</i>	<i>benim</i>
<i>Maga</i>	<i>bana</i>

6. “ç” > “ř” değişimi

Türkiye Türkçesindeki “ç” ünsüzleri, Nogay ağzında “ř” harfi ile karşılanmaktadır.⁵⁷

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Üş</i>	<i>Üç</i>
<i>Kaş</i>	<i>Kaç</i>

7. “y” > “c” değişimi

Türkiye Türkçesinde kelime başında bulunan bütün “y” sesleri, Kulu Nogay ağzında “c” sesi ile karşılanmaktadır.⁵⁸

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Cımirtga</i>	<i>Yumurta</i>
<i>Cangur</i>	<i>Yağmur</i>
<i>Calgız</i>	<i>Yalnız</i>

⁵⁷ Anlatan: Ergin, Tahsin Tuğrul. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

⁵⁸ Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. s. 14.

8. “v” > “y” değişimi

Türkiye Türkçesinde kelime ortasında veya sonunda bulunan “v” sesinin Nogay ağzında bazı kelimelerde “y” sesine dönüştüğü görülür.

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Süymek</i>	<i>Sevmek</i>
<i>Üy</i>	<i>Ev</i>

ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİK ÖZELLİKLER)

İsimler

1. İsimlerde Çokluk: +lAr , +nAr

Kulu Nogay ağzında da çokluk eki aynıdır:

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Caslar</i>	<i>Genç erkekler</i>
<i>Gızlar</i>	<i>Genç kızlar</i>

2. Soru Eki

Soru Eki olarak MA veya BA kullanılır.⁵⁹

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
<i>Aruw sün ma?</i>	<i>İyi misin?</i>
<i>Cok ba?</i>	<i>Yok mu?</i>

Sıfatlar

1. Niteleme Sıfatları

Yaygın kullanılan bazı niteleme sıfatlarına örnek vermek gerekirse:

gözel bike (güzel kadın)

cangı taksi (yeni araba)

üken bahşa (büyük bahçe)

⁵⁹ Anlatan: Sertel, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

issi hava (sıcak hava)

cımsak ödbek (yumuşak ekmek)

taza suw (temiz su)

kök kiyim (mavi giysi)

kiçkiy bala (küçük çocuk).

2. Sayı Sıfatları

Sayılar, Türkiye Türkçesine oldukça benzemektedir.⁶⁰

Türkiye Nogaycası	Türkiye Türkçesi
Bir	1
Eköv	2
Üş	3
Dört	4
Beş	5
Altı	6
Yedi	7
Sekız	8
Tokuz	9
On	10

3. Soru Sıfatları

Nogay ağzında sıkça kullanılan soru sıfatlarının bazıları şunlardır:

kaş mih? (kaç çivi)

kaytıp tağ? (nasıl dağ)

kay/kaysı kün? (hangi gün)

kaydiy/kayday cer? (nasıl yer)

kalay taksi? (nasıl araba)

kayerdekı terek? (neredeki ağaç).

⁶⁰ Anlatan: Sertel, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

Şimdi, Kulu'da Seydametli köyünden Hasan Benli'nin Nogaylar ve Nogay dili hakkındaki anlatımını⁶¹ Türkiye Türkçesine de çevirerek size aktaracağım:

ÖRNEK METİN

*Men 1960'da Siyidamedli awulunda tuwdum.⁶²

Ben 1960'ta Seyitahmetli köyünde doğdum.

*Aşık üyretim iktisat mezunuman.

Açık öğretim iktisat mezunuyum.

*Lakabım Atay. Dedemdın atı Molla Hasan amma dedemdı bilgenler magada Molla Hasan diydiler.

Lakabım Atay. Dedemin adı Molla Hasan ama dedemi bilenler bana da Molla Hasan diyorlar.

*BİZİM atalarımız Moskow'dan kelgenner.

Bizim atalarımız Moskova'dan gelmişler.

*1996'da Kırım'ga gezige kettim.

1996'da Kırım'a geziye gittim.

*2000'de Azerbaycan'da Onuncu Türk Dünyası Gençlik Kurultayı'na delege bolup katıldım.

2000'de Azerbaycan'da Onuncu Türk Dünyası Gençlik Kurultayı'na delege olup katıldım.

---

⁶¹ Kızıldağ, Süleyman Hilmi. (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. s. 76-80.

⁶² Anlatan: Benli, Hasan. Seyitahmetli Köyü/ Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 1960.

*2008 cılında bđr ekipben Rusya'ga baylı Dağıstan, Stavropol, Karaçay Çerkes'deki Nogay Tđrklerini gıdırdım.

2008 yılında bir ekipte Rusya'ya bağlı Dağıstan, Stavropol, Karaçay, Çerkez'deki Nogay Tđrklerini gezdim.

*Amatörce de bđzim awullardakı adetlerdı kalemge aldım.

Amatörce de bizim köylerdeki âdetleri kaleme aldım.

*Orhun Abideleri üzerine de bđr şalışbam boldu ve bđzim köylerde kullanılğan 198 tane kelimedı Orhun Abidelerinde tesbit ettim.

Orhun Abideleri üzerine de bir çalışmam oldu ve bizim köylerde kullanılan 198 tane kelimeyi Orhun Abidelerinde tespit ettim.

*1996'dan son Bilkent Üniversitesindeki Hakan Hocaman bazı şalışbalarımız boldu.

1996'dan sonra Bilkent Üniversitesindeki Hakan hocamla bazı çalışmalarımız oldu.

*Nogay tillerini heş coytkan yoklar. Onlar bđzden ta aruw Nogaylar. Bđz özümüzdün tilimizdı cok etemiz.

Nogay dillerini hiç kaybeden (unutana) yok. Onlar bizden daha iyi Nogaylar. Biz kendi dilimizi yok edemeyiz.

*Til köp köp önemli.

Dil çok çok önemli.

*Menim üzölgen canım, bđzim her cıl sabantoyumuz boladı.

Benim üzöldüğüm, bizim her yıl sabantoyumuz olurdu.

*Bu sene Köstengil'ge barganda onun aldındaki toplantıda dedimki:

Bu sene Köstengil'e gidince onun önündeki toplantı'da dedim ki:

*"Nogaylar! Bu cemaattın işinde menden ükeni de bar kiçkiyi de bar.

Nogaylar! Bu cemaatin içinde benden büyüğü de var küçüğü de var.

*Her sene bir şenlik düzenlemekben Nogaylık bolmaz.

Her sene bir şenlik düzenlemekle Nogaylık olmaz.

*Neşün bolmaz? Ballar endi Nogayşa bilmeydiler.

Neden olmaz? Çocuklar artık Nogayca bilmiyorlar.

*Nogaylıktı yürütebilmemiz için Nogay tilini heş mitbamamız gerek.

Nogaylığı yürütebilmemiz için Nogay dilini hiç unutmamamız gerek.

*Ballarga tuwul üyünüzde mıssığınızga bile Nogayşa söyleniz.

Çocuklara değil evinizde, kedinize bile Nogayca söyleyin.

*Nogayşadı neşün konuşbaydılar anlamayman.

Nogaycayı neden konuşmuyorlar, anlamıyorum.

*Yasak bir til tuwul üstelik övünülyek bir til, Nogayşa köp eski bir til.

Yasak bir dil değil, üstelik övünülecek bir dil, Nogayca çok eski bir dil.

*Köp de zengin bir tilimiz bar.

Çok da zengin bir dilimiz var.

*Bir nesnedin ya da fiildin bir köp parklı atı bar.

Bir nesnenin ya da fiilin birçok farklı ismi var.

*Bu Nogayşadın mıtılmaması için ükenlerdin ballarga aktarmaları kerek, ballardın da konuşmaları kerek.

Bu, Nogaycanın unutulmaması için büyüklerin çocuklara aktarmaları gerek, çocukların da konuşmaları gerek.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Mevlüt SERTEL

KAYNAKÇA

Alpargu, Mehmet. "Nogaylar", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nogaylar> (08.02.2024).

Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya.

Habertürk. <https://hthayat.haberturk.com/yasam/guncel/haber/1058382-unesco-ya-gore-turkiye-de-18-dil-tehlike-altinda>.

Taşçı, Nur Sena. (2018). *Oğuz-Kıpçak Dil Etkileşimi: Türkiye Nogaycası Örneği (Ses ve Biçim Bilgisi)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sözlü Kaynaklar

BENLİ, Hasan. Seyitahmetli Köyü/ Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 1960.

CANER, Emir. Şeker Köyü / Şereflikoçhisar / Ankara. Doğum Yılı: 2008.

ERGİN, Tahsin Tuğrul. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Yılı: 2008.

SERTEL, Mevlüt. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

SERTEL, Sultan. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2008.

KULU'DA YAŞAYAN NOGAYLARIN EDEBİYATI

Nogaylar konuştukları Nogay Türkçesiyle, çoğunluğu sözlü olmak üzere, birçok edebi ürün meydana getirmişlerdir.

Konuşmama, Kulu Boğazören köyünden şair, Mehmet Taşkıran'ın Nogayca yazdığı bir şiirle⁶³ başlamak istiyorum:

Tilim Nogay⁶⁴

Dilim Nogay

Bir kisi kördüm, şırayı apak,
Soradım, El'im Nogay dedi,
Tokda akamda konuşuyak,
Tınladım, "tilim Nogay" dedi.

Bir kişi gördüm, yüzü bembeyaz

Sordum, "Ben Nogay" dedi

⁶³ Anlatan: Taşkıran, Esmâ. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

⁶⁴ Taşkıran, Mehmet (2007). *Tilim Nogay Dilim Nogay*. Ankara: Lazer Ofset.

Dur, atam da konuşacak

Dinledim, "Dilim Nogay" dedi

Tilim Nogay
Dilim Nogay

Bir kisi kördüm, sırayı apak,
Soradım, El'im Nogay dedi,
Tokda akamda konuşuyak,
Tınladım, "tilim Nogay" dedi.

*Bir kişi gördüm, yüzü bembeyaz
Sordum, "Ben Nogay" dedi
Dur, atam da konuşacak
Dinledim, "Dilim Nogay" dedi*

Coluna şıktım erten erteşek,
Egipyatır edi eki cas keyşey,
Geşken collarına eki şeşek,
Kokladım, "gülüm Nogay" dedi.

Yoluna çıktım erkenden

Ekindeydi iki genç gelin

Yollarında iki çiçek

Kokladım, "gülüm Nogay" dedi.

Avulun kayda ayt bileyim,
Colum tüsgen sayın keleyim,
Adasganda oga kelip kalayım,
Bekledim, "colum Nogay" dedi.

Bahçen nerede, söyle bileyim

Yolun düştükçe geleyim

Kaybolursam ona gelip kalayım

Bekledim, "yolum Nogay" dedi

Cibermem dedim vakit keşedir,
Orunun üyümde bas köşedir,
Ak atam aytsan, atın neşedir?
Tokdadım, “atım Nogay” dedi.

Bırakmam dedim, vakit geçti

Yerin evimde baş köşedir

Ak atam, söyleyen, adın neşe midir?

Durdum, “adım Nogay” dedi

Ata benim atım'da Mammet aşe,
Ötürük dünya'dan kelipte keşe,
Nasip bolsun bilsek, ömür neşe,
Okudum, “cılım Nogay” dedi

Dede, benim adım da Mahmet

Yakın dünyadan gelip geçe

Nasip olsun bilsek, ömür neşe

Okudum, “yılım Nogay” dedim

Kululu şair Mehmet TAŞKIRAN'ın şiirinden sonra şimdi farklı bir Nogay şiir türünü anlatmak istiyorum:

Nogay sözlü edebiyatında, karşılıklı beyitler söylemeye dayalı bir nazım şekli olan *şınlar*⁶⁵ ve *şınşılık* geleneği vardır.

Nogay Türklerinde *şın* nazım türünü söyleyen kişilere halk arasında *şınşı* denir. Günümüzde *şınşılar*, sözcük olarak farklı telaffuzlarla da olsa Tatar, Kazak, Kırgız, Özbek ve Türkmen Türkçesi gibi Türk lehçelerinde varlığını sürdürmektedir.⁶⁶ Bu da geniş bir coğrafyadaki ortak kültürü açıkça göstermektedir.

⁶⁵ Anlatan: Kınalı, Ertuğrul. Ağılbaşı (Mandıra) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Yılı: 2008.

⁶⁶ Çelik, Muhittin; Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2019). *Ankara ve Konya'da Yaşayan Nogay Türklerinde Şınlar Üzerine Bir Araştırma*. Folklor/Edebiyat, 2019-Cilt: 25 - Sayı: 99. 501-510.

Amacına göre genel olarak şınlar, karşılıklı olarak birbirlerine şiir söyleme maharetlerini göstermek amacıyla söylenenler ile erkek ile kızların birbirlerine sevgilerini ifade etmek için söyledikleri olmak üzere ikiye ayrılabilir.⁶⁷

Örnek Metin

1. şınşı: *Şınlasam ah temırden pala etermen
Sendeylerge şınlasam alt etermen.* Şınlasam ak demirden pala yaparım
Senin gibilere şın söylesem yenerim

2.şınşı: *Şınlasam şınşı tuvulman şınlap koymam
Sendeylerdi şınlatıp karap da kalmam.* Şın söylesem şıncı değilim ki susmam
Senin gibileri şınlatıp bakıp da kalmam⁶⁸

Nogay Türklerinde şın, Türk Halk Edebiyatında âşıkların atışmalarda kullandıkları şiirlere benzeyen fakat dörtlükler yerine beyitlerle söylenen ve belli bir gelenek içinde gelişen bir nazım şeklidir. Genellikle on birli hece ölçüsüyle söylenirler.⁶⁹

Nogaylar, atasözü yönünden de oldukça zengindir. Şimdi sizinle, Kulu'da yaşayan Nogaylar arasında hâlâ kullanılmakta olan⁷⁰ bazı atasözlerini -anlamları ile- paylaşacağım. Bu atasözlerinin bazılarının Türkiye Türkçesindeki atasözleri ile ne kadar benzediği sizin de dikkatinizi çekecektir:

⁶⁷ Çelik, Muhittin; Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2019). *Ankara ve Konya'da Yaşayan Nogay Türklerinde Şınlar Üzerine Bir Araştırma*. s. 509.

⁶⁸ Çelik, Muhittin; Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2019). *Ankara ve Konya'da Yaşayan Nogay Türklerinde Şınlar Üzerine Bir Araştırma*. s. 506.

⁶⁹ Çelik, Muhittin; Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2019). *Ankara ve Konya'da Yaşayan Nogay Türklerinde Şınlar Üzerine Bir Araştırma*. s. 509.

⁷⁰ Anlatan: Caner, Emir. Şeker Köyü / Şereflikoçhisar / Ankara. Doğum Yılı: 2008

Atasözleri

*Er eldin koy soyuvı başka.

Her yurdun koyun yüzüşü başkadır.

*Yiğit elden, et tırnaktan ayrılmas.

Yiğit ilden, et tırnaktan ayrılmaz.

*Ayrıl gandı ayuv yer, bölüngen di böri yer.

Ayrılanı ayı yer, bölüneni kurt yer.

*Yat elde soltan bolganşa, öz elinde ultan bol.

Yâd elde sultan oluncaya kadar, kendi ilinde ayakkabtaban ol.

*Az sözdifi özi yahşi, köp sözdin az yahşi.

Az sözün özü güzel, çok sözün az güzel.

*Az söylegen taza söyler.

Az söyleyen temiz söyler.

*Aytkan sözim kumis, ayılmagan altın.

Söylediğim söz gümüş, söylemediğim altındır.

*Ayılğan söz eldiki, ayılmagan söz seniki.

Söylenilen söz milletinki, söylenilmeyen söz seninkidir.

*Söz az yerde is köp bolar.

Söz az olan yerde, iş çok olur.

*Ayrılgandı ayuv yer, bölüngendi böri yer.

Ayrılan ayı yer, bölüneni kurt yer.

*Bölingen koydı böri aşar.

Bölünen koyunu, kurt yer.

*Birlik bolsa bereket bolar.

Birlik olsa bereket olur.

*Er uy de bir dosun bolsın.

Her evde bir dostun olsun.

*Azbar-azbar mal bolganşa, avıl-avıl dos bolsın.

Ağıl ağıl mal alacağına köy köy dostun olsun.

*Dost başka karar düşpan ayakka karar.

Dost başa düşman ayağa bakar.

*Uyasmda ne korse uşkanda som eter.

Yuvasında ne görürse uçunca onu yapar.

*Yaman arba yol uzar yaman edem üy buzar

Kötü araba yol, kötü adam ev bozar.

*Yahşı man söylesem balga seçer katkanday yaman man söylesen iytkü süyec atkanday.

İyilikte söylersen bala şeker katmış gibi, kötülükte söylersen ite kemik atmış gibi olur.

*Akıl akıldan yüyrik.

Akıl akıldan üstündür.

*Akıl yasta tuwıl basta.

Akıl yaşta değil baştadır.

*Akılsızdın zavkı artık.

Akılsızın zevki fazladır.

*On barmagı on altın.

On parmağı on altın.

*Avırmagan başka yavlık baylama.

Ağırmayan başa yağlık bağlama.

*Arık oydan öler, semiz maydan öler.

Zayıf düşünceden ölür, semiz yağdan ölür.

*İyt öleyekde kutırrar.

İt öleceğinde kudurur.

*Ögey uwıl öpkeşil bolar.

Üvey oğul alıngan olur.

*Ne eksen som orarsın.

Ne ekeren onu biçersin.

*Özi siy körmegen siy bilmes.

Kendi saygı görmeyen saygı bilmez.

*Saban tübi sarı altın.

Saban dibi sarı altındır.

*İygi konak kelse koy egiz tabar yaman konak kelse koyga böri tüser.

İyi misafir gelirse koyun ikiz kuzular kötü misafir gelirse koyuna kurt girer.

*Yolawşı yolda kalmas.

Yolcu yolda kalmaz.

*Konak kelse et pişer, et pese bed pişer.

Misafir gelirse et pişer et pişmezse kötü bişer.

*Konak toysa közi yol karar.

Misafir doyarsa gözü yola bakar.

*Konak atan anüyken.

Misafir atandan büyüktür.

*Bermegendi berip uyalt sıylamagandı sıylap uyalt.

Vermeyeni verip utandır saygı göstermeyi saygı gösterip utandır.

*Kazanga ne salsan şömişifie ol tüser.

Kazana ne koyarsan kepçene o çıkar.

*Sorap bergennen sogıp ber.

Sorup vermektense vurup ver.

*Et etke sorpa betke.

Et etedir et suyu yüzedir.

Atasözlerinden sonra da Karaçay-Çerkesya doğumlu Arslanbek Sultanbekov'dan bahsetmek istiyorum. Bir Nogay Türkü olan Arslanbek Sultanbekov; kopuz, dombra ve gitar çalan dünyaca ünlü bir müzisyendir. *Nogay El* isimli şarkısı 1997 yılında Türk Halkları Festivalinde "*Festival Şarkısı*" namını kazanmıştır.⁷¹

Nogay El şarkısının sözleri, anlamları ile birlikte şu şekildedir:

NOGAY EL

NOGAY VATANI

Öleniñde şöbüñde ıssı maga tuvğan el

Oyuñ, kırıñ, tösüñmen yürektesin tuvğan el

Çimenlerin otların tüter ana vatan.

Vadilerin, bozkırların, dağ eteklerin ile yürektesin ana vatan.

Emetagan balaga barma süttten artık as

Baska eldiñ aldını tasımaga teñ bolmas

⁷¹ Vikipedi. "Arslanbek Sultanbekov." Özgür Ansiklopedi. 7 Oca 2024, 15.10 UTC. 10 Şub 2024, 18.45 <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Arslanbek_Sultanbekov&oldid=31036848>.

Emzikli çocuğa var mı süttten üstün aş.

Başka vatanın mazesini taşımak denk olmaz.

NOGAY EL

NOGAY VATANI

Öleninde şöbünde ıssı maga tuvgan el
Oyuñ, kırñ, töstüimen yürektesin tuvgan el

Çimenlerin otların tüiter ana vatan.

Vadilerin, bozkırların, dağ eteklerin ile yürektesin ana vatan.

Emetagan balaga barma süttten artık as
Baska eldiñ aldını tasımağa teñ bolmas

Emzikli çocuğa var mı süttten üstün aş.

Başka vatanın mazesini taşımak denk olmaz.

Ey tuvgan elim, tuvgan elim, Nogay El

Saňa kaygı kelgende korkup kaşsam tasaga

Ey ana vatanım, ana vatanım, Nogay El.

Sana kaygı geldiğinde korkup kaçsam gizlenmeye

Kayday betpen kararman aytaş curtum men saga

Ne dermen dep aytarman sütün bergen anamga

Hangi yüzle bakarım, dillerdeki yurdum ben sana

Ne derim sütünü veren anama

Ne dermen dep aytarman maña sengen atamga

Ey tuvgan elim, tuvgan elim, Nogay El

Ne derim bana güvenmiş atama.

Ey ana vatanım, ana vatanım, Nogay El.

Tuvgan elin korlatıp, körüp yiğit onarma

Eriñsek yatalsa, ondan korluk bolarma?

Ana vatanının horluğunu gören yiğit, refaha ulaşır mı?

Tembel yatsa, bundan başka horluk olur mu?

Seniñ uşun tuvgan el kara yavga yetermen

Kerek yerde yarganıp yangan otka kırermen

Senin için ana vatanım, kara düşmana yeterim.

Gereken yerde parlayıp yanan ateşe girerim.

Ey tuvgan elim, tuvgan elim, Nogay El

Ey ana vatanım, ana vatanım, Nogay El.

Nogayların Şor Batır destanı, Mamay destanı, masal, mâni, ninni, hikâye türlerinde de edebî metinleri vardır.⁷²

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Ertuğrul KINALI

---

⁷² Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya. s. 152.

KAYNAKÇA

Çelik, Muhittin; Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2019). *Ankara ve Konya'da Yaşayan Nogay Türklerinde Şınlar Üzerine Bir Araştırma*. Folklor/Edebiyat, 2019-Cilt: 25 - Sayı: 99.

Kızıldağ, Süleyman Hilmi (2017). *Şereflikoçhisar-Kulu Yöresi Nogay Ağzı (Giriş-İnceleme-Metin-Seçme Sözlük-Ekler)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Malatya.

Taşkıran, Mehmet (2007). *Tilim Nogay Dilim Nogay*. Ankara: Lazer Ofset.

Vikipedi. "Arslanbek Sultanbekov." *Özgür Ansiklopedi*. 7 Oca 2024, 15.10 UTC. 10 Şubat 2024, 18.45. <<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Arslanbek-Sultanbekov&oldid=31036848>>.

Sözlü Kaynaklar

CANER, Emir. Şeker Köyü / Şereflikoçhisar / Ankara. Doğum Yılı: 2008.

KINALI, Ertuğrul. Ağılbaşı (Mandıra) Köyü / Kulu / Konya. Doğum Yılı: 2008.

TAŞKIRAN, Esmâ. Boğazören (Köstengil) Köyü / Kulu/ Konya. Doğum Yılı: 2009.

SONUÇ

Değerli Konuklar!

Arkadaşlarımız bizlere Nogayların tarihinden, 1859'da Kulu'ya yerleşimlerinden söz ettiler. Nogay Türkleri ile Tatar halkının farkından ve Nogayların bayraklarının anlamından bahsettiler. Doğumlarından ölümlerine kadar olan bazı âdet ve geleneklerini, sabantoylarını açıkladılar. Zengin yemek kültürlerini, yemeklerde kullandıkları araç gereçleri; yemeklerinin tariflerini ve vazgeçilmezleri olan Nogay çayı (ayak çayı) anlattılar. “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu” yani UNESCO'nun Nogayca'yı “Tehlikeli Diller” kategorisine aldığından, Nogaycanın yapısından ve özelliklerinden bahsettiler. Daha iyi kavramamız için örnek metin paylaştılar. Edebî eserlerinden, Nogayca şiirlerden okudular. Günümüzde kullanmaya devam etikleri Nogay atasözlerini tek tek sunarak açıkladılar.

Kulu'da Yaşayan Nogaylar hakkında hazırlamış olduğumuz panelimiz burada sona ermiştir. Başka projelerde görüşmek dileğiyle...

Esenlikle kalınız.

İbrahim KILIÇ

Moderatör

21 Şubat 2024 Çarşamba

Kulu Anadolu Lisesi

Konferans Salonu

*Emir CANER *Esmâ TAŞKIRAN *Sultan SERTEL

*Mevlüt SERTEL *Ertuğrul KINALI

*İbrahim KILIÇ *İsmail GÜNEY

*Efdal OKCU

LİSELERDE BİLİM UYGULAMALARI
[KÜLTÜREL MİRAS]

KULU ANADOLU LİSESİ
KULU'DA YAŞAYAN NOGAY TÜRKLERİ PANELİ